

HISTORIA LITERATURY ROMANTYZMU - projekt cyklu zajęć

|| Dominika Dymek

Chciałabym poświęcić cykl zajęć (złożony z czterech powiązanych ze sobą tematów) krytyce literackiej. Mój pomysł polega na ukazaniu obecnie rzadziej czytanego krytyka. Działalność krytyczna Michała Grabowskiego - bo o nim mowa - obejmowała czas trwania romantyzmu, można więc dostrzec, że towarzyszył on swojej epoce, reagował na to, jak się zmieniała. Ze względu na te, jak i inne walory poznawcze, mogłaby to być postać ciekawa dla studentów. Dzięki analizie wybranych utworów Grabowskiego studenci poznają elementy jego metody krytycznoliterackiej i rozpoznają kontekst historycznoliteracki. Zamierzam również zaproponować porównanie tekstu Grabowskiego z tekstem innego krytyka romantycznego. Refleksje o modelu krytyki Grabowskiego odniosłabym także do teorii krytyki literackiej, tak aby studenci mieli świadomość narzędzi, które pomogą im rozpoznać i zrozumieć uwagi metakrytyczne zawarte w pismach krytyków. Planowane przeze mnie zajęcia posłużyłyby głębszemu zastanowieniu się nad rolą romantycznej krytyki.

1. *Myśli o literaturze polskiej* - przybliżenie

Te zajęcia poświęcone byłyby przede wszystkim analizie i interpretacji tekstu krytycznego (*Myśli o literaturze polskiej*, M. Grabowskiego). Sądzę, że zaproponowanie formuły warsztatowej będzie dla studentów wartościowym doświadczeniem, gdyż będą mogli sami (metaforycznie ujmując) zadawać pytania tekstowi, ale też wyznaczyć kierunek interpretacji, być może również postawić pierwsze hipotezy dotyczące metody krytycznoliterackiej Grabowskiego.

Studenci zostaliby wcześniej poproszeni o lekturę tekstu Grabowskiego (Grabowski M., *Myśli o literaturze polskiej*, w: *Wybór pism krytycznych*, oprac. A. Waśko, Kraków 2005) oraz *Wstępu* do tego zbioru, którego autorem jest Andrzej Waśko.

2. ***Myśli o literaturze polskiej* - oddalenie**

Zajęcia na temat krytyki literackiej Michała Grabowskiego można by potraktować jako zaproszenie do rozmowy o tym, co warunkowało myślenie krytyczne w XIX wieku. Przykład konkretnej wypowiedzi krytycznej Grabowskiego (w tym przypadku *Myśli o literaturze polskiej*) ukaże między innymi, że jego próba zarysu literatury wyrasta z określonego porządku i czasu, ale przede wszystkim sposób pisania o literaturze narodowej i poezji dostarcza ważnych informacji o jego epoce. Analiza metody krytycznej wpisuje się w szerszej rozumianą refleksję o krytyce. Tekst Grabowskiego można też potraktować jako „lustro” dla epoki.

Warto wspólnie ze studentami przyrzeć się inspiracjom krytycznoliterackim Grabowskiego i odnieść się do inspiracji europejskich, m.in. do fragmentów pracy Madame de Staël (*O literaturze*).

3. **Michał Grabowski i Maurycy Mochnacki - dwie myśli o literaturze polskiej?**

Na tych zajęciach zaproponowałabym interpretację porównawczą: znanego już studentom tekstu Grabowskiego (*Myśli o literaturze polskiej*) z artykułem Mochnackiego o tym samym tytule (**Myśli o literaturze polskiej*, opublikowane w „Gazecie Polskiej” w 1828 roku; tekst jest początkiem większej pracy Mochnackiego *O literaturze polskiej w wieku dziewiętnastym*). Uważam za zasadne, by studenci porównując te dwa teksty, dostrzegli cechy podobne i różne, dzięki czemu mogliby sprawdzić, czy istnieją ponadindywidualne (właściwe krytykom romantycznym) sposoby pisanie o literaturze – jest to bardzo ważne, by ustalić, czy krytyka romantyczna korzystała ze wspólnych motywów.

Chciałabym również wykorzystać na zajęciach fragmenty książki Krystyny Krzemień-Ojak (*Maurycy Mochnacki. Program kulturalny i myśl krytycznoliteracka*), sytuujące Mochnackiego wobec filozofii niemieckiego i francuskiego romantyzmu (A.W. Schlegel, F. Schlegel, Schelling, Novalis, Schubert, Madame de Staël, Richter, Herder), a także poruszające problematykę narodu i jego piśmiennictwa. Myślę, że to odwołanie jest potrzebne, gdyż na wcześniejszych zajęciach studenci mogli poznać inspiracje krytycznoliterackie Grabowskiego.

4. Teoria krytyki literackiej - wybrane aspekty

Zamierzam poświęcić te zajęcia motywom metakrytycznym i poszukiwaniom odpowiedzi na pytania: kim jest krytyk? czym jest krytyka? Chciałabym poruszyć kwestię odbiorcy „projektowanego” przez krytyka, a także przeanalizować metafory, jakie służą krytykom do ukazania literatury z ich punktu widzenia.

Sądzę, że przyjrzenie się uwagom metakrytycznym, jakie można odnaleźć w tekstach Grabowskiego, pozwoli uzasadnić rozważania o jego metodzie krytycznoliterackiej.

W ramach tych ćwiczeń studenci odwoływaliby się do tekstów Grabowskiego, wskazując elementy metakrytyczne w wybranych utworach. Pomocne w rozumieniu metatekstów byłyby fragmenty *Krytycznych (nie)porządków* Doroty Kozickiej oraz fragmenty z książki pod redakcją Marty Wyki *„Kartografowie dziwnych podróży”*. *Wypisy z polskiej krytyki literackiej XX wieku*.

Literatura z zakresu dydaktyki:

1. Bruner Jerome, 2006, *Kultura edukacji*, Brzostowska-Tereszkiewicz T. (przeł.), Brzezińska A. (wstęp), Kraków.
2. Kruszewski Krzysztof, 1976, *Kształcenie w szkole wyższej: poradnik dydaktyczny*, Warszawa.
3. Pearson T. Allen, 1994, *Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*, Janowski A., Janowski M. (przeł.), Warszawa.

ZAJĘCIA 1: Myśli o literaturze polskiej - przybliżenie

Cel główny:

Analiza i interpretacja tekstu kultury (*Myśli o literaturze polskiej* Michała Grabowskiego)

Chciałabym, aby te zajęcia posłużyły:

- formułowaniu wniosków i prezentowaniu hipotez;
- wyjaśnianiu, w jaki sposób Grabowski ocenia terminologię, którą posługuje się XIX-wieczna krytyka;
- odnalezieniu w tekście uwag metakrytycznych i zinterpretowaniu ich;
- zastanowieniu się, jaki był romantyzm przed 1830 r. w ujęciu Grabowskiego.

Lektura dla studentów¹:

Grabowski M., 2005, *Myśli o literaturze polskiej*, w: *Wybór pism krytycznych*, Waśko A. (oprac.), Kraków.

¹ Szkic Grabowskiego - 24 strony, wstęp A. Waśko - 32 strony.

Waśko A., 2005 *Wstęp*, w: M. Grabowski M., *Wybór pism krytycznych*, Waśko A. (oprac.), Kraków.

Uzasadnienie wyboru tekstów:

Myśli o literaturze polskiej to tekst krytyczny Michała Grabowskiego z 1828 roku opublikowany w „Dzienniku Warszawskim”. Uważam, że jest to artykuł reprezentatywny dla wczesnej twórczości tego krytyka. Należy dodać, że teksty Grabowskiego są obecnie rzadziej czytane, co spowodowało, że wiedza na temat twórczości krytyka jest dzisiaj bardzo zdawkowa. Chciałabym zaproponować studentom lekturę artykułu, który w syntetyczny sposób ukazuje romantyzm przedlistopadowy.

Lekturę *Wstępu do Wyboru pism krytycznych* proponuję ze względu na zamieszczone w nim informacje, które pozwolą uzupełnić i usystematyzować wiedzę studentów na temat krytyki Michała Grabowskiego. W moim przekonaniu Andrzej Waśko przedstawił w sposób jasny i zrozumiały najważniejsze etapy twórczości krytyka, a także istotne elementy jego biografii.

Lektura dodatkowa dla prowadzącej:

Uwagi nad «Balladami» Stefana Witwickiego, z przyłączeniem uwag ogólnych nad szkołą romantyczną w Polsce, 2005, w: Grabowski M., *Wybór pism krytycznych*, Waśko A. (oprac.), Kraków.

Dyskursy krytycznoliterackie 1764-1918. Wokół «Słownika polskiej krytyki literackiej», 2010, Borkowska G., Rudkowska W. (red.), cz. 1, Warszawa, (wybrane artykuły).

Dyskursy krytycznoliterackie 1764-1918. Wokół «Słownika polskiej krytyki literackiej», 2012, Strzyżewski M. (red.), cz. 2, Toruń, (wybrane artykuły).

Polska krytyka literacka (1800-1918). Materiały, 1959, Jakubowski J.Z. (red.), t. 1, Warszawa, (objaśnienia E. Warzenica).

Przebieg zajęć:

Studenci wcześniej otrzymali informacje o tekstach, które należało przeczytać. Chciałabym, aby te zajęcia miały charakter warsztatowy, dlatego za ich wartość uznaję indywidualną lekturę studentów. Uważam również za konieczne, aby przekazać studentom najważniejsze informacje o debiucie Grabowskiego (*Uwagi nad «Balladami» Stefana Witwickiego, z przyłączeniem uwag ogólnych nad szkołą romantyczną w Polsce*).

1. Część wprowadzająca:

- wspólnie ze studentami tworzymy mapę myśli, na tablicy pojawia się hasło: **Romantyzm przed 1830 r.** Studenci zostają poproszeni o podanie skojarzeń, np. utworów, nazwisk, zjawisk literackich, terminów; jest to odwołanie do wcześniejszej wiedzy (HLP romantyzmu jest realizowana także w programie studiów licencjackich, na 2 roku);

- podsumowuję skojarzenia studentów (komentarz).

Co powinno się pojawić:

- polemiki literackie, spór klasyków z romantykami, okres „burzy i naporu”, ludowość, *Ballady i romanse*, poezja Adama Mickiewicza, rok 1822 jako początek romantyzmu, balladomania, szkic z 1818 roku – *O klasycyzmie i romantyzmie...* Kazimierza Brodzińskiego, szkic Jędrzeja Śniadeckiego z 1819 roku *O pismach klasycznych i romantycznych*, bajronizm.

Wskazówka dla mnie:

Zob. Walka romantyków z klasykami, oprac. S. Kawyn.

Idee programowe romantyków polskich, oprac. A. Kowalczykowa.

B. Dopart, Mickiewiczowski romantyzm przedlistopadowy.

M. Stanisław, Wczesnoromantyczne spory o poezję.

2. Część zasadnicza:

- przedstawiam studentom informacje o debiucie Grabowskiego, zwracam uwagę na najważniejsze elementy jego rozprawy, próbuję odpowiedzieć na pytania, m.in.:
 - ◇ jak Grabowski oceniał ballady Mickiewicza? co w jego opinii je wyróżniało?
 - ◇ co nie podoba się krytykowi w balladach Witwickiego?
 - ◇ jak krytyk komentuje zjawisko balladomanii?
 - ◇ jaką definicję poezji podaje Grabowski?
 - ◇ dlaczego Grabowski nie opowiada się ani po stronie klasycyzmu, ani romantyzmu?

Co powinno się pojawić:

- Grabowski jako przedstawiciel romantyzmu przedlistopadowego, który po upadku powstania pozostał w kraju;
- debiut Grabowskiego w czasopiśmie „Astrea” w 1825 roku (*Uwagi nad „Balladami” Stefana Witwickiego, z przyłączeniem uwag ogólnych nad szkołą romantyczną w Polsce*);
- poezja jako suma wyobrażeń, uczuć, obyczajów, stanu oświaty ludu; celem poezji jest moralne ukształcenie serca; poezja musi mieć coś czarodziejskiego, jest muzyką i malarstwem jednocześnie; (definicja Grabowskiego);
- Mickiewicz w opinii Grabowskiego „przyswoił nam piękność i błędy szkoły romantycznej”, był śmiały w pomysłach, wprowadził czytelników w świat idealny, nieznan wcześniej; brak smaku okupił „wzniosłym geniuszem” → poetyckie porównanie poezji Mickiewicza do połysku gromu;
- ballady Witwickiego w ocenie Grabowskiego są pozbawione smaku i talentu, zbyt prozaiczne i rozwlekłe, brakuje w nich

delikatności i wzniosłości; zamiast cudowności pojawia się w nich fantasmagoria, jest to rymowana proza, bez głębszej myśli;

- poezja Witwickiego budziła śmieszność, opisy w balladach były zbyt szczegółowe;
 - Grabowski nie krytykuje romantyczności ani klasycyzacji, ponieważ ocenia „błędy pisarza, nie zaś drogi, którą poszedł”.
- Studenci skupiają się na szkicu *Myśli o literaturze polskiej*, o którego lekturę zostali wcześniej poproszeni; sugeruję, aby **przejrzeli tekst i na marginesach zapisali pytania, jakie można zadać na podstawie artykułu**; wiedzą, że tworzą pytania, na które będą musieli odpowiedzieć ich koledzy, a następnie oni sami będą musieli skomentować i podsumować te wypowiedzi;
 - drugi etap tego samodzielnego zadania polega na **podkreśleniu fragmentów, w których krytyk pisał o swoim tekście** (uwagi metakrytyczne) i zastanowieniu się, co one mówią o metodzie/strategii wykorzystanej przez niego.

Na wykonanie tego zadania studenci mają 15-20 minut.

Na tych zajęciach istotne będzie, by nauczyciel akademicki wspierał studentów w procesie uczenia się przez działanie, ale nie był bardzo aktywny, tym samym pozwoliłoby to na twórczą i bardziej niezależną pracę studentów.

- Studenci prezentują efekty swoich poszukiwań; wymianę spostrzeżeń i komentarze rozpocząłabym od ustalenia porządku, w jaki będą prezentowane:
 - a. student czyta pytanie, które zanotował,
 - b. pozostali studenci stawiają hipotezy, próbują odpowiedzieć,
 - c. osoba, która zadała pytanie odnosi się do wypowiedzi koleżanek/kolegów; może sformułować własne wnioski.

Ważne jest w tym przypadku umiejętne moderowanie dyskusji przez wykładowcę.

PRZYKŁADOWO:

- a. student zanotował na marginesie: **jak Grabowski ocenia ówczesną krytykę literacką? co wymaga poprawy według niego?**
- b. pozostali studenci na podstawie tekstu mogą przedstawić swoje hipotezy:
 - Grabowski negatywnie ocenia ówczesną krytykę, określa ją jako „nędzną”;

- krytyka kieruje się dziwnymi prawidłami; jest mierna, jej osiągnięcia nie dorównują postępom, jakie poczynili pisarze i poeci;
 - krytyka powinna zająć się przeformułowaniem pojęć i uporządkowaniem terminologii.
- Studenci prezentują uwagi metakrytyczne, przykładowo:
*(Tymczasem jednak skreślając ten obraz blado, ale już widziany z wysokiego estetycznego stanowiska;
Z trudnością skreśliłem ten rys niedokładny teorii i historii literatury; Zmuszony byłem wszystkie myśli uogólnić, wszystkiego się dotknąć, nie mając czasu rozwijać;
Mój sposób widzenia przedmiotu zdaje się jednak, iż może mieć pierwszeństwo przed nieporządnym chaosem, który jest dotąd w mniemaniach naszych literackich;
Chętnie kończę te przedwstępne uwagi).*
 - **Wykładowca zadaje pytania studentom, odnosi się do wyszukanych przez nich uwag metakrytycznych:**
 - ◇ jak można scharakteryzować postawę Grabowskiego?
 - ◇ jakie fragmenty wskazywałyby na **istnienie sprzeczności w wypowiedziach krytyka** o jego własnej działalności? o czym może świadczyć taka sprzeczność? (np. topika skromności a postawa czytelnika „profesjonalnego”);
 - ◇ jakim krytykiem chciał być Grabowski?
 - ◇ jak krytyk ocenia własną próbę uporządkowania pojęć?

Co powinno się pojawić:

- krytyk buduje tło dla własnej refleksji, oznajmia czytelnikowi, że „jest w procesie”, następnie opisuje, jakim formom i zewnętrznym uwarunkowaniom ulegają pisarze; przygląda się tym procesom, a jednocześnie sam ulega uwarunkowaniom (wskazanie na ten paradoks);
- Grabowski uważa, że jego epoka nie uporządkowała terminologii: „Teorie na niczym nie oparte, zdanie sprzeczne jedne z drugimi, słowa czcze o smaku, jakieś wróżby o upadku literatury i skażeniu języka”;
- w opinii krytyka sfera pojęć rozszerzyła się, więc romantyczna krytyka powinna na nowo określić ich miejsce na scenie literackiej;
- swoją rozprawę krytyk określa jako niedokładny rys teorii i historii literatury; nie rozwijał myśli, jedynie je zasygnalizował; („W moim wykładzie przynajmniej każdy przedmiot staje na swoim miejscu i w swoim świetle”, „My przynajmniej (...) chcieliśmy nadać uwagom naszym charakter

stały i zdeterminowany, nie widzimy sposobu obejścia się bez takowego przedwstępного wyłożenia, jak widzimy cały obraz teorii i historii literatury”..) → Grabowski **uważał, że jego propozycja może pomóc zmierzyć się z chaosem i brakiem romantycznej teorii; niedokładność jego uwag nie była dla niego przeszkodą.**

3. Część podsumowująca:

- wykładowca podsumowuje wypowiedzi studentów o uwagach metakrytycznych;
- studenci zostają poproszeni o odpowiedź na pytanie:
 - ◊ jaki był – w opinii Grabowskiego – romantyzm przed rokiem 1830?

(Chciałabym **odnieść się wówczas do mapy myśli**, którą stworzylibyśmy na początku zajęć; studenci spoglądają do notatek lub na tablicę; warto skonfrontować wcześniejsze wyobrażenie o romantyzmie przedlistopadowym z tym, co ustaliliśmy na zajęciach; co studenci dodaliby do mapy myśli, którą tworzyliśmy na początku zajęć? o jakie nowe elementy by ją wzbogacili?);

- ◊ jakie elementy metody/strategii Grabowskiego można zauważyć?
 - **Grabowski jako krytyk podwójny** – zdystansowany, refleksyjny, oceniający swoją metodę;
 - w postawie krytyka dystans do własnego oglądu literatury mieszał się ze świadomością ingerencji w rozumienie procesów, które zachodzą w kształtującej się historii i teorii literatury;
- zbieram wnioski studentów i je komentuję.

4. **Zadanie na kolejne zajęcia:**

- nadal będziemy „przyglądać się” *Myślom o literaturze polskiej* Grabowskiego, lecz wzbogacimy nasze kolejne interpretacje o kontekst, zajmiemy się inspiracjami krytycznoliterackimi;
- studenci zostają poproszeni o lekturę szkicu Madame de Staël, *O literaturze*; [Staël Holstein A.L.H., *Wybór pism krytycznych*, 1954, Jakubiszyn-Tatarkiewicz A, (przeł. i oprac.), Wrocław] oraz rozprawy Kazimierza Brodzińskiego – *O klasyczności i romantyczności – tudzież o duchu poezji polskiej w: Polska krytyka literacka (1800-1918). Materiały*, 1959, Jakubowski J.Z. (red.), t. 1, Warszawa.

Komentarz:

W moim przekonaniu byłyby to zajęcia angażujące studentów, uczące ich samodzielności. Uważnie przysłuchiwałam się wypowiedziom studentów i starała się być otwarta na ich propozycje, jednocześnie jednak nadawałam ogólny kierunek rozważaniom, by zajęcia nie były zbiorem niepowiązanych i nieuzasadnionych interpretacji.

Ważne dla mnie byłoby zdanie studentów, ich sposób interpretacji, umiejętność pytania siebie wzajemnie i szanowania zdania kolegi/koleżanki z grupy. Chciałabym podkreślić, że te zajęcia pokazałyby mi, jak studenci radzą sobie z tekstem krytycznym, czy potrafią dostrzec strategie retoryczne, co dla nich jest istotne w wypowiedzi krytyka. Być może zwróciliby uwagę na elementy, których ja wcześniej nie dostrzegałam.

Zaproponowany przeze mnie układ zajęć wskazuje, że każda ze stron (wykładowca i studenci) będą mogli wynieść z tych spotkań coś dla siebie. Jestem zwolenniczką twierdzenia, że wykładowca także uczy się od swoich studentów. Zajęcia powinny być dialogiem, konfrontacją różnych sposobów patrzenia, które poparte odpowiednimi argumentami, mogą być rozwijające także dla nauczającego.

ZAJĘCIA 2: *Myśli o literaturze polskiej* - oddalenie**Cel główny:**

Rozpoznanie i interpretowanie uwarunkowań krytycznoliterackich Michała Grabowskiego.

Chciałabym, aby te zajęcia posłużyły:

- wskazaniu inspiracji krytycznoliterackich Grabowskiego;
- znalezieniu wspólnych motywów, jakie wykorzystywali inni krytycy, teoretycy, myśliciele;
- zastanowieniu się, co mogło warunkować myślenie krytyczne w XIX wieku;
- interpretowaniu, dlaczego Grabowski korzystał z myśli europejskich twórców;
- ukazaniu motywów w szkicach Grabowskiego i Brodzińskiego;
- zastanowieniu się, czym jest krytyka procesualna.

Lektura dla studentów:

M. Grabowski, *Myśli o literaturze polskiej*.

Madame de Staël, 1954, *O literaturze*, w: Staël Holstein A.L.H., *Wybór pism krytycznych*, Warszawa.

K. Brodziński, 1959, *O klasyczności i romantyczności – tudzież o duchu poezji polskiej*, w: *Polska krytyka literacka (1800-1918). Materiały*, Jakubowski J.Z. (red.), Warszawa.

Uzasadnienie wyboru tekstów:

Sądzę, że przykład konkretnej wypowiedzi krytycznej Grabowskiego, którą uczestnicy zajęć już znają – *Myśli o literaturze polskiej*, pozwoli na uruchomienie wątków pobocznych, zastanowienie się nad możliwymi kontekstami. Zaproponowałabym studentom również tekst Brodzińskiego i szkic Madame de Staël, aby mogli mieć punkty odniesienia i na podstawie przeczytanych materiałów mogli mówić o inspiracjach krytycznoliterackich. Wypowiedź Brodzińskiego wybrałam z uwagi na to, że Grabowski odnosi się do rozpraw estetycznych tego polskiego krytyka, natomiast szkic *O literaturze* uważam za reprezentatywny, by ukazać inspiracje europejskie Grabowskiego. Krytyk przyznaje się do znajomości poglądów Madame de Staël.

Chciałabym wspólnie ze studentami zastanowić się również, jakich informacji o epoce dostarcza sposób pisania o literaturze, jakim posługiwał się Grabowski.

Lektura dodatkowa dla wykładowcy:

Schlegel August Wilhelm, 1965, *O sztuce i literaturze dramatycznej. Wykłady*, Dmochowska T. (przeł.), w: *Teoria badań literackich za granicą. Antologia*, Skwarczyńska S. (wybór), Kraków, Wykład I.

Herder Johann Gottfried, 1965, *Fragmenty dotyczące nowszej literatury niemieckiej. Pierwszy zbiór fragmentów*, Dmochowska T. (przeł.), w: *Teoria badań literackich za granicą. Antologia*, Skwarczyńska S. (wybór), Kraków.

Kuziak Michał, 2005, *Krytyka romantyczna wobec rozpadu „wspólnego świata”. Zarys problemu*, w: *Polska krytyka literacka w XIX wieku*, Strzyżewski M. (red.), Toruń.

Przebieg zajęć

Zajęcia są kontynuacją pierwszego spotkania z artykułem Michała Grabowskiego, ale proponuję uzupełnienie o dwa dodatkowe szkice – autorstwa Brodzińskiego i Madame de Staël. Sądzę, że propozycja kontynuacji zajęć z tym samym tekstem (wzbogaconym kontekstami) pozwoli spojrzeć na *Myśli o literaturze polskiej* z dystansem, dostrzec, jakie było myślenie krytyczne w XIX wieku i co je warunkowało.

1. Część wprowadzająca:

- rozpoczynamy od przypomnienia, czego dowiedzieliśmy się na ostatnich zajęciach, studenci wypowiadają się, co utkwiło im najbardziej w pamięci, co ich najbardziej zainteresowało, z czym do końca się nie zgadzają. Dla wykładowcy takie przypomnienie/podsumowanie dokonane przez studentów może być swoistą informacją zwrotną, sygnałem, że nie tylko zapamiętali, ale także zrozumieli kwestie

poruszone w poprzednim tygodniu. Dzięki temu uczestnicy zajęć dokonują krótkiego wprowadzenia.

2. Część zasadnicza:

- wykładowca informuje o zadaniu, o wykonanie którego zostaną poproszeni na dzisiejszych zajęciach; rozdaje studentom **karteczki z cytatami** (każdy losuje po jednej karteczce), m.in. z utworów Brodzińskiego, Madame de Staël, braci Schległów, Herdera – zob. załącznik.
- zadanie studentów polega na zastanowieniu się nad wylosowanym cytatem i zestawieniu go z tekstem Grabowskiego; mam świadomość, że to będzie próba ukazania wspólnego punktu widzenia (Grabowskiego i innych krytyków/teoretyków);
- wypowiedzi studentów traktowane są jako równoważne głosy w dyskusji, doceniam ich starania;
- wykładowca komentuje wypowiedzi studentów – przedstawia w postaci rozszerzonej, do jakich rozważań, np. A.W. Schlegla i Herdera nawiązywał Grabowski; jest to element wykładowy dotyczący inspiracji krytycznoliterackich, który pozwoli zebrać spostrzeżenia studentów i uzupełnić je o ciekawostki z moich dodatkowych lektur.

Co powinno się pojawić:

- myśl krytycznoliteracka jako splot różnych poglądów, inspiracje spowodowane były koniecznością wpisania się twórcy w dziejowy proces;
- przetestowanie znanej myśli w nowych warunkach, przefiltrowanie jej przez doświadczenie innego człowieka;
- zagadnienia, do których odnosi się krytyk, wpisane są w długą tradycję naśladownictwa, np. duch poezji polskiej, piękno, geniusz, smak;
- w rozumieniu A.W. Schlegla poszukiwanie ducha poezji było zrozumieniem warunków tworzenia dzieła sztuki;
- kwestia literatury narodowej (według Herdera) jest podstawowa dla zrozumienia celu samej literatury → od poznania literatury narodowej do określenia tożsamości narodu.
- Studenci zapoznali się z dwoma tekstami (Brodzińskiego i Madame de Staël), w związku z czym proszę ich o odpowiedź na pytania:
 - ◊ do jakiego modelu literatury przekonywała Madame de Staël?
 - ◊ dlaczego wpływy pozaliterackie były istotne dla francuskiej autorki?
 - ◊ jaka jest opinia Grabowskiego na temat rozpraw estetycznych Brodzińskiego?

- ◊ dlaczego u Brodzińskiego i Grabowskiego duch wieku jest tak ważny?
- ◊ czym wyróżniały się słowiańskie ludy według Brodzińskiego?

Co powinno się pojawić:

- Madame de Staël podkreślała wpływ prawa, religii i obyczajów na literaturę;
 - celem powieści/poezji/wszelkiego pisma według francuskiej autorki było osiągnięcie celu filozoficznego → pisarze mają do wypełnienia zadanie filozoficzne;
 - każdy zarys literatury wyrasta z innego porządku dziejowego, z innych doświadczeń;
 - krytycy powinni brać pod uwagę wpływy pozaliterackie, aby zrozumieć mechanizmy dziejowe;
 - Grabowski i Brodziński przekonywali, że duch wieku ma wpływ na każdy naród, gdyż dzięki poznaniu właściwości narodu i społeczeństwa krytyk uczy się oceniać poezję, która jest efektem zaadaptowania określonych wzorów i prawideł, sprawdzeniem ich na narodowym gruncie;
 - ludy słowiańskie, według Grabowskiego, wyróżniały się swobodną imaginacją i miłą melancholią.
- ◊ Jaka jest krytyka Grabowskiego? do jakiego rodzaju krytyki przybliża się? (studenci próbują nazwać krytykę Grabowskiego).

Co powinno się pojawić:

- Grabowski jako refleksyjny wytwórca myśli o literaturze; podejmujący tematy ważne dla swojego pokolenia;
 - krytyk przedstawia swój stosunek do literatury i jej fenomenów, ale nie traktuje własnych wypowiedzi jako olśnienia; literatura jest dla niego przedmiotem krytycznej refleksji, wskazuje na jej procesualność.
- Na podstawie odpowiedzi studentów chciałabym wspólnie zdefiniować, czym jest krytyka procesualna → postawa Grabowskiego wpisana jest w ogólną myśl krytyczną, w obszerniejszą całość; Grabowski nawiązywał do myśli filozoficznej i estetycznej innych.
3. Część podsumowująca:
- wykładowca odwołuje się do wypowiedzi Charles'a Baudelaire'a na temat procesualności [Baudelaire Charles, 2003, *Sztuka romantyczna*,. Burska E., Cichowicz S., Kijowski A., Sawiczewska M., Swoboda T. (przeł.), Kijowski A. (wstęp), Pichois C. (komentarz i przypisy), Engelking R. (red.), Gdańsk, s. 44-45]. Sądzę, że ten twórca najlepiej zdefiniował procesualność, tak jak mogli rozumieć

ją romantycy, mimo że był twórcą późniejszym; przedstawiam studentom fragmenty wypowiedzi Baudelaire'a:

Jestem częstką tysiąca okoliczności, które omotują wolę ludzką i które same są czymś uzasadnione, stanowią one obwód, w którym zamknięta jest wola, ale ten obwód jest ruchomy, żywy, wirujący i co dzień, co minutę, co sekundę zmienia swój zakres i swoje centrum.

- Studenci zostają poproszeni o komentarz – wypowiadają się, czy zgadzają się z takim ujęciem procesualności.
- Podsumowanie zajęć przez wykładowcę (przywołuję pracę Michała Kuziaka, zachęcam studentów do lektury tego artykułu).

Co powinno się pojawić:

- w artykule Michał Kuziak wyjaśnia, że dla romantyków jeden „wspólny świat” rozpadł się, został zastąpiony przez wiele „wspólnych światów”, różnych tradycji, kultur narodowych i ludowych;
- Michał Grabowski przedstawił w *Myślach o literaturze polskiej* koncepcję literatur narodowych, wyrastającą z różnych porządków i uwarunkowań pozaliterackich; propozycja krytyka wynika m.in. z przeczucia rozpadu jednego, wspólnego świata (o którym pisał Kuziak).

4. Zadanie domowe – lektura tekstów

K. Krzemień-Ojak, *Maurycy Mochnacki. Program kulturalny i myśl krytycznoliteracka* – fragmenty;

M. Mochnacki, *Myśli o literaturze polskiej*;

Uwaga:

Pomocne byłoby np. rozdanie studentom tabelki z wyznacznikami, które ułatwiłyby późniejsze porównanie tekstów Grabowskiego i Mochnackiego. Zwróciłabym uwagę na następujące elementy:

- wspólne motywy/tematy,
- sposób prezentacji zagadnienia;
- informacja o własnej krytyce;
- zwroty do odbiorców.